

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
кафедра галузевої соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:
«РОЛЬ ТАНЦЮ В СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ»

Спеціальність: 054 Соціологія

Освітня програма: Соціологічне забезпечення управлінських процесів

Освітній ступінь: бакалавр

Кваліфікація: бакалавр з соціології

Авторка:

Бартосик Анна Романівна
студентка 4 курсу

Науковий керівник:

Черних Геннадій Андрійович
кандидат соціологічних наук, асистент

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри *галузевої соціології*

Протокол № _____ від «___» _____ 20__ р.

Зав. кафедри _____ доц. Безрукова О.А.
підпис

Київ 2025

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано до захисту

підпис наукового керівника

ім'я, ПРІЗВИЩЕ наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Члени ЕК

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Секретар ЕК

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ТАНЦЮ В РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	6
1.1 Класичні та сучасні підходи дослідження танцю в соціології та суміжних науках	6
1.2 Основні дефініції поняття «танець» та його зв'язок з подібними поняттями	10
Висновки до першого розділу	12
РОЗДІЛ 2. ТАНЕЦЬ ЯК СОЦІАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ТА ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	15
2.1 Танець як сучасне соціальне мистецтво	15
2.2 Роль танцю в становленні та розвитку особистості	18
Висновки до другого розділу	21
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ТАНЦЮ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	23
3.1 Опис дослідницької методології	23
3.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження	25
Висновки до третього розділу	35
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	46
Додаток А	46

ВСТУП

Сучасний світ характеризується інтенсивною урбанізацією, цифровізацією та зростанням соціальної ізоляції. За таких умов у людей виникають проблеми емоційної ізоляції, стресу, недостатнього живого спілкування. Через це зростає потреба у заняттях, які є дієвими як для фізичного вдосконалення людей, так і для ефективної комунікації, інтеграції в соціум та зміцнення соціальних зв'язків. Таким потужним інструментом може бути танець.

Танець виник ще задовго до появи писемності як відповідь на потребу людей спілкуватись між собою, із вищими силами, взаємодіяти із навколишнім світом. За допомогою нього люди передавали свої знання, традиції, легенди та історії. Танці мають здатність зберігати духовні, культурні та соціальні символи минулого. Вони відображають традиції, світогляд, міжособистісні відносини людей певної епохи.

Попри довгу історію та поширеність, танець як засіб соціалізації та розвитку особистості залишається недостатньо дослідженим. Наразі існують запити від суспільства на вивчення альтернативних та неформальних способів соціальної інтеграції. Також міждисциплінарні практики, серед яких є танці, впроваджують в освітнє середовище. Дослідженню танцю в науці присвячено роботи західних соціологів, психологів, культурологів, антропологів та інших дослідників, серед яких: Г.Елліс, Р.Коллінгвуд, К.Закс, Й.Гейзинга. Значний внесок у вивчення танцю зробили українські науковці: Д.Шариков, І.Герц, Р.Гриценюк, А.Дончак, С.Куценко, О.Плахотнюк та ін. Подальше вивчення танцю як соціокультурного феномену спрямоване на розробку та вдосконалення нових освітніх програм, які будуть поєднувати фізичний, емоційний та соціальний розвиток особистості. Танець не є тільки розважальною чи естетичною діяльністю, а важливим та багатоаспектним соціальним засобом. Тому необхідно поглиблювати знання, щоб усвідомити його роль як повноцінного соціального феномену, який впливає на розвиток та соціалізацію особистості.

Дана тема була обрана, зважаючи на практичну та наукову значущість, а також актуальність танцю в сучасному суспільстві.

Об'єктом дослідження є танець як вид мистецтва, який впливає на соціалізацію та розвиток особистості.

Предметом дослідження є роль танцю у соціалізації та розвитку особистості.

Мета дослідження – визначення ролі танцю у соціалізації та розвитку особистості.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1. Проаналізувати підходи до дослідження танцю в соціології та суміжних науках.
2. Виявити основні дефініції поняття «танець» та його зв'язок з подібними поняттями.
3. З'ясувати сучасні тенденції розвитку танцю як соціального мистецтва та його ролі в становленні та розвитку особистості.
4. Провести емпіричне дослідження за допомогою методу глибинних інтерв'ю для з'ясування ролі танцю у соціалізації та розвитку особистості.
5. Зробити висновки та сформулювати рекомендації щодо подальших напрямків досліджень з теми.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (містить 29 найменувань). Загальний обсяг роботи – 49 сторінок (з них 37 – основний текст).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ТАНЦЮ В РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

1.1 Класичні та сучасні підходи дослідження танцю в соціології та суміжних науках

Танець виник багато років тому і за цей час його дослідження проходило не тільки у мистецтвознавстві, а й в інших сферах. Представники біологічного підходу розглядали появу танцю через наслідування людьми різноманітних рухів тварин. Бажання бути ближчими до природи – основна причина, через яку люди копіювали тварин. Крім того, є думки про генетичний зв'язок людей із тваринами. Представником цієї теорії вважається Гевлок Елліс. Він вважає, що танець – це важлива частина залищень та змагань комах і птахів. Люди зрозуміли, наскільки красивим є танець та зробили так, щоб показати всі його можливості. На думку Елліса, танці, які характерні тваринам, у вдосконаленому вигляді виконуються людьми. За допомогою них, люди привертають до себе увагу інших, показуючи всю красу, енергію, майстерність та грацію [Ellis, 1923: 45-48].

Танець за комунікативною теорією виникає через нерозвиненість мовлення первісних людей. За цією теорією він виступає механізмом, який дозволяє за допомогою жестів, міміки спілкуватись з іншими людьми. Робін Коллінгвуд у своїй роботі пише: «...кожна мова є спеціальною формою тілесного жесту і в цьому сенсі можна сказати, що танець є матір'ю всіх мов» [Collingwood, 1911: 244]. За допомогою жестів людина може передати те, що важко передати словами. Танцювальна мова є особливою формою комунікації. Вона дає можливість невербально спілкуватись зі своїм партнером, а також з іншими людьми, які, дивлячись на виконання танцю, можуть зрозуміти певний посил, який закладався у ньому. Танець також допомагає спілкуватись із представниками інших культур та показувати характерні особливості своєї культури. За допомогою танцю можна руйнувати мовні бар'єри між людьми та об'єднувати їх.

Курт Закс розглядає танець із психологічної точки зору. Танець для автора не є простим набором рухів, а цілісним утворенням. Закс зазначає, що є танці, які не гармонізують з тілом і, навпаки, – є ті, які перебувають у повній гармонії з ним. В танці є певний імпульс і в обох видах, описаних автором, це додає піднесення та екстаз. Танець, який гармонізує з тілом, звільняє підсвідомість, відбувається піднесення. Екстаз, який присутній у ритмічних рухах танцю, розвантажує людину. Всі частини її тіла рухаються автоматично, ритм посилюється, а веселий характер танцю збільшується [Sachs, 1937]. Танець показує, які психофізіологічні особливості має людина та який у неї стан. Це можна простежити через манеру виконання рухів та їхню подачу. Можна припустити, що людина, в якій поганий емоційний стан, може показувати це у танці, таким чином переживаючи через нього свій стан, а людина в якій гарний емоційний стан, буде танцювати, ділячись своїми позитивними емоціями та енергією з іншими.

Нідерландський історик і теоретик культури Йоган Гейзинга розкриває ігрову теорію танцю. У праці «Homo ludens» він зазначає: «Танець – це особлива і досконала форма гри» [Huizinga, 1949: 165]. Танець як гра найяскравіше відображається у хороводах та сольних танцях. Гра за своєю природою може бути непередбачуваною, тобто і танець може виконуватись не тільки за встановленими правилами, а так, як відчуває людина. Також танець як і гра є добровільною діяльністю і його виконують тільки за своїм бажанням. У танці можуть змінюватись ролі танцюристів, настроїв, який може залежати, наприклад, від зміни музики.

Танець можна розглядати в контексті класичних соціологічних теорій. В рамках структурного функціоналізму, суспільство є системою, яка складається із частин, пов'язаних між собою. Кожна із цих частин виконує свою функцію, яка допомагає підтримувати цілісність всього суспільства. Еміль Дюркгейм, який є представником цієї теорії, у роботі «Елементарні форми релігійного життя» розглядає релігію як соціальне явище. Релігійні ритуали виконуються в колективі. Таким чином вони допомагають підтримувати соціальні зв'язки

між людьми та згуртовують їх [Durkheim, 1995]. Танець також можна розглядати як ритуал, який створює відчуття приналежності людини до групи, зближує людей за допомогою спільного емоційного досвіду, який вони отримують, виконуючи його. Танці, особливо соціальні, допомагають розвивати комунікативні навички, міжособистісні зв'язки та дружні відносини між людьми.

Джордж Мід, який є представником символічного інтеракціонізму вважає, що під час взаємодії людей, їхні дії набувають символічного змісту, який інтерпретується та викликає відповідь від інших. Це не просто дії, а жести, які мають значення. Символічний зміст формує соціальні ролі та ідентичності [Mead, 1934]. Невербальна комунікація є основною у художній культурі. Для танцю і музики вона є самостійною, виражає себе у творчості балетмейстерів і танцюристів, входячи до семіотичної системи складних мов сценічного мистецтва. Як природний знак можна розглядати рухи тіл людей, знаком-образом може вважатись танцювальний рух, а образною знаковою системою – танцювальне мистецтво [Герц, 2017]. Рухи та пози стають символами у танцях, які дають можливість розуміти один одного. Виконання тих чи інших символів у танці показує приналежність до тієї чи іншої групи або виконання певної ролі. Невербальна комунікація в танці є надзвичайно важливою, а всі пози та жести мають мати чітке символічне навантаження.

Структуралісти, серед яких Клод Леві-Строс, вважали, що культура є системою, структура якої складається з універсальних законів. Людина не завжди усвідомлює їхню дію чи існування. Кожна культурна система містить в собі універсальні схеми мислення, які проявляються за допомогою певних закономірностей або моделей [Levi-Stross, 1963]. У контексті танцю це означає, що ролі танцюристів або певні узорі відповідають універсальним символічним чи міфологічним зразкам. Наприклад, у народних танцях можна знайти універсальні коди, які символізують природні явища та елементи. Головними персонажами у хороводах і танцювальних пантомімах є властиві традиційній обрядовості українців образи. У них існують культу предків,

аграрно-продукуюча символіка та шлюбні мотиви. Це показує, що символіка, яка присутня в українському народному танці є невід'ємною складовою національної традиції, в якій можна побачити досвід поколінь, думки про навколишній світ і людину в ньому [Кіндер, 2021].

В сучасних соціологічних теоріях, танець можна розглядати через перформативну теорію. Джудіт Батлер стверджує, що гендер існує у формі перформативу. Тобто, він не існує сам по собі, а створюється за допомогою певної поведінки та ролей. Усвідомлене або неусвідомлене відтворення вчинків створює те, що ми вважаємо чоловічим чи жіночим [Butler, 1990]. Танець також можна розглядати як перформативне мистецтво. У ньому є усталене розподілення ролей на чоловічі та жіночі. Цей розподіл відбувається через виконання танцюристами рухів, які характерні для тієї чи іншої статі. На сучасному етапі танцюристи долають усталені гендерні обмеження, все більше популяризується творче самовираження. За допомогою емоцій, танцюристи руйнують очікувану гендерну перформативність і це показує, наскільки дане явище в сучасному світі є гнучким [Tsai, 2024].

Разом із теорією перформативності, можна розглядати теорію гендерної соціалізації, в рамках якої вивчається те, як засвоюються пов'язані зі статтю норми та ролі у процесі виховання людей. Танці виступають одним із найголовніших інструментів цього виховання, бо, приходячи на заняття, діти чи підлітки переймають суспільно затвержені уявлення, пов'язані з маскуліністю та фемінністю. Андреолі зробив дослідження, в якому проаналізував стосунки між учнями чоловічої та жіночої статі на заняттях танцями. Виявилось, що взаємодія між учнями на заняттях відображала існуючу ієрархію між чоловіками та жінками. Автор доходить до висновку, що навчання учнів того, що існують окремо чоловічі та жіночі танці, буде увічнювати обмежені уявлення про гендер. Ті, хто викладають танці, мають усвідомлювати це та ставитись відповідально [Andreoli, 2019].

1.2 Основні дефініції поняття «танець» та його зв'язок з подібними поняттями

Наразі немає однієї позиції щодо визначення танцю. Основним у ньому є рух, тому найпростіше це поняття можна схарактеризувати як ритмічні та виразні рухи людського тіла під музику. Ці рухи можуть бути різного характеру та виконувати різні функції. Однак, визначати танець тільки як рух не зовсім правильно, бо це показує тільки його фізичну складову, а всі інші ігноруються. Найчастіше танець визначають як вид мистецтва, але також він може бути, наприклад, формою діяльності людей або способом естетичного дозвілля. О.Отич у монографії «Мистецтво у розвитку особистості» визначає це поняття так: «Танець – це просторово-часовий інтегрований вид мистецтва, в якому художні образи створюються за допомогою естетично значущих, музично організованих, ритмічно змінюваних рухів і поз людського тіла» [Отич, 2006].

Для кращого розуміння суті цього поняття, варто звернутись до танців первісних людей, бо це були часи, коли вони виконували багато функцій. Первісні танці поділяють на тотемні, обрядові та побутові. Тотемні танці виконувались під час обрядів та магічних ритуалів. За допомогою них люди вшановували тотемних тварин. Вважалось, що завдяки цьому, вони будуть захищати людей від нападів та голоду. Іншим видом танців є обрядові, які поділяються на чоловічі та жіночі. Обрядові танці чоловіків ділились на мисливські та військові. Мисливські танці виконувались під час полювання, а військові – під час захисту або нападу. Обрядові танці жінок ділились на плодючі, тваринні та військові. Відповідно, перші танці показували жінку як матір, продовжувачку роду, в других відображались ознаки певних тварин, а треті виконувались жінками, коли чоловіки були в походах і битвах. Третім видом танців були побутові, які поділялись на сюжетні та безсюжетні. В сюжетних танцях джерелом була трудова діяльність, а в безсюжетних – емоційні переживання [Шари́ков, 2012]. Таким чином, танець у первісних

людей відігравав ключову роль та виконував ряд функцій, серед яких: ритуальні, комунікативні, соціально-інтегративні, навчальні, емоційні.

У часи Середньовіччя танцювати дозволялось тільки під час церковних подій або для прославлення Господа. В інших випадках танці заборонялись, бо вважалось, що вони пов'язані із давніми язичницькими обрядами людей. Епоха Відродження трансформувала погляди щодо тілесності, тому танець почав розвиватись. З'явився та став професійною діяльністю парний бальний танець. У часи Нового часу сформувалась науково-методологічна база хореографії. Завдяки цьому з'явився професійний класичний балет, який потім перетворився на окремий вид мистецтва [Щербаков, 2013].

Танець є досить широким поняттям та має багато видів. Наприклад, вирізняють такі види як народний та фольклорний танці. Фольклорний танець є стихійним проявом почуттів та емоцій, який виконують для себе, а вже потім для глядачів. Народні танці є фольклорними танцями, які мають традиційні для певної місцевості рухи, ритми та костюми. Їх виконують у своєму природному середовищі. Термін «народний танець» використовується саме для танців, які пов'язані із традиціями народів та виник у давні часи [Шариков, 2014]. У хореографічному мистецтві наразі важливе місце займає народно-сценічний танець. Цей вид танцю виконують як самодіяльність, так і професійно у хореографічних колективах. Походження народно-сценічного танцю пов'язують із фольклорним танцем. Балетмейстери, які ставлять такі танці використовують основні риси, дух фольклорного танцю, поєднують його із власними ідеями та створюють унікальний сценічний твір [Куценко, 2015].

Танець можна визначити як вид мистецтва, який полягає у використанні рухів тіла, ритму і пластики для вираження емоцій, думок, переживань та історій людей. Він може бути, наприклад, ритуальним, соціальним або сценічним і служить способом спілкування, збереження звичаїв та передачі історії. Для того, щоб сказати про людину, яка бере участь у танцях, тобто сама танцює різні види танців можна використовувати поняття «танцюрист». Воно

є найбільш загальним і не стосується того, займається танцями людина професійно чи для свого задоволення.

Танець тісно пов'язаний із поняттям «хореографія». Хореографія або хореографічне мистецтво – це мистецтво твору, сценічної постановки танцю. Його почали використовувати ще у 1700 роках для того, щоб називати систему описування танців. Пізніше цей термін стали застосовувати до танцювального мистецтва загалом [Кириленко, 2023]. Хореографія має два значення – широке та вузьке. Вузьке значення хореографії відображається певними танцювальними техніками, а у широкому значенні хореографія – це синтез танцювальних технік [Шариков, 2008]. В хореографії взаємодіють різні мистецтва, бо вона містить в собі танцювальні рухи, музику, образотворче мистецтво та драматургію танцю. Найбільш тісним є зв'язок танцювальних рухів з образотворчим мистецтвом. Особливо цей зв'язок проявляється у ритуальних танцях, бо в них важливу роль грають костюми та прикраси людей, які танцюють. Важливим також є зв'язок танцю з музикою та співами. Рухи часто відповідають змісту пісні, під яку вони виконуються. Однак, танцювальні рухи можуть бути й без музичного супроводу [Отич, 2006]. Відповідно, людина, яка займається постановкою танців, називається «хореографом». Така людина навчає інших танців, може переробляти готові танцювальні твори чи створювати нові. Крім цього, у професійному середовищі можна зустріти інші поняття, наприклад, «балетмейстер». Воно тісно пов'язане із терміном «хореограф». Різницею може бути хіба те, що балетмейстер робить масштабні постановки, а хореограф займається організацією постановок танців в різних сферах.

Висновки до першого розділу

Дослідження танцю проходило в межах різних підходів, де по-різному розглядалось його виникнення та призначення. Представники біологічного підходу вважали, що люди наслідували та вдосконалювали рухи тварин. За комунікативною теорією танець з'явився для того, щоб люди могли спілкуватись між собою за допомогою невербальної комунікації. З

психологічної точки зору за допомогою танцю можна зрозуміти емоційний стан людини. Танець як особлива форма гри, яка є непередбачуваною та добровільною розглядається в ігровій теорії.

З погляду класичних соціологічних теорій, танець доцільно розглядати в межах теорій структурного функціоналізму, символічного інтеракціонізму та структуралізму. Релігійні ритуали як те, що допомагає зміцнювати міжособистісні зв'язки та виконує роль соціальної інтеграції людей розглядав представник структурного функціоналізму Еміль Дюркгейм. Танець також можна розглядати як ритуал, який люди роблять разом, таким чином об'єднуючись, розвиваючи навички спілкування та соціальні зв'язки. Символічний зміст танцювальних рухів та поз, який дозволяє показати, до якої групи або яку роль виконує людина вивчається за допомогою теорії символічного інтеракціонізму. Універсальність кодів, повторюваність схем, які присутні в танцях можна розглядати за допомогою структуралізму. Особливо це помітно у народних танцях, в яких відображаються персонажі, символіка, мотиви, характерні для народних традицій. Танець також можна вивчати за допомогою сучасних соціологічних теорій, наприклад, як перформативне мистецтво. Усталеність гендерних ролей або, навпаки, подолання гендерних стереотипів розглядається за допомогою теорії гендерної перформативності. Дослідження уявлень про норми та ролі, які пов'язані зі статтю, загальноприйняті рухи, які властиві чоловікам та жінкам проводяться в рамках теорії гендерної соціалізації.

Поняття танцю не має єдиного тлумачення, але його можна визначити як вид мистецтва, в якому для вираження емоцій, історій, думок, переживань людей використовуються рухи тіла, ритм і пластика. Людина, яка танцює різні види танців називається танцюристом. Танець пройшов довгий шлях свого становлення. Вже у первісному суспільстві він виконував низку важливих функцій – ритуальну, комунікативну, соціально-інтегративну, навчальну та інші. Були часи, коли танець заборонявся, але згодом його суть переосмислили й це мистецтво стало професійною діяльністю. Поряд із поняттям «танець»

визначають також таке поняття як «хореографія» або «хореографічне мистецтво», яке охоплює танцювальне мистецтво в цілому та визначається як мистецтво твору або сценічної постановки танцю. Людину, яка займається постановкою танців називають хореографом.

РОЗДІЛ 2. ТАНЕЦЬ ЯК СОЦІАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ТА ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Танець як сучасне соціальне мистецтво

Танець у давнину відігравав дуже важливу роль та мав багато функцій, але загальновідомими є ті ролі та функції, які він відіграє в сучасному суспільстві. Так, однією з найважливіших є покращення фізичного стану людини. Заняття цим видом мистецтва допомагає зміцнити м'язи, а також дозволяє покращити відчуття балансу, координацію. Крім цього, танець є засобом соціальної взаємодії, який об'єднує людей, а також виконує роль соціальної інтеграції. Через це його використовують на різноманітних заходах, щоб залучити людей до спільної діяльності, познайомити їх. На доповнення, можна ще згадати комунікативну функцію. За допомогою різноманітних рухів, жестів, ритмів, які присутні в тому чи іншому танці, можна спілкуватись, передавати емоції та навіть цінності, традиції свого народу. Танець допомагає висловити свої емоції, позбутися стресу, агресії та напруги. Тому він виконує емоційну та психологічну функції. Підтвердженням цьому є те, що його використовують як терапевтичний засіб у психотерапії. Цей набір функцій танцю не є вичерпним, однак вони є одними з найголовніших.

Танцювальне мистецтво на сучасному етапі трансформується, з'являється сучасний танець, який замінює класичний. Танці модернізуються, використовуються інноваційні підходи, комбінуються різні види мистецтва, щоб підвищити інтерес людей. Змінюються вимоги й до хореографів, які мають бути здатні відображати поєднання різних мистецтв. Тому часто можна побачити як вони у своїх танцювальних номерах намагаються всіляко зацікавити глядачів.

Сучасний танець вважають тим засобом, який може допомогти соціалізуватись особистості, досягти оптимальної форми соціальної активності та компетентності. Сучасний танець допомагає людям ставати більш впевненими у собі, самовиражатись, отримувати результати у виконанні складних танцювальних елементів. Нові танцювальні течії не мають меж,

канонів, тому дозволяють творчо реалізовуватись людям, незалежно від їхніх можливостей. Сучасний танець розкриває індивідуальність кожної особистості. Важливою у цих танцях є імпровізація. В її основу вкладається створення художнього твору саме під час його виконання [Сандульський, 2022].

Техніки сучасних танців почали активно використовуватись у 20 – початку 21 століття. Попри досить недовге існування, сучасний танець має різні напрями серед яких сучасні танці, стріт-денс та художні артистичні танці. Сучасні танці діляться на модерн, джаз та контемпорарі, а стріт-денс містить в собі вуличні, клубні та комерційні стилі [Хольченкова, 2018].

Сучасний танець містить у собі ті теми, ідеї та образи, які актуальні наразі. Він є своєрідним протиставленням класичному танцю, в якому основним є чіткість виконання всіх рухів. Хореограф може змінювати свій танець, показувати своє бачення, тому в сучасному танці таку важливу роль грає імпровізація. Хоча, варто зазначити, що сучасний танець також базується на основних танцювальних елементах.

Д.Шариков визначив чинники, які вплинули на формування сучасної хореографії. Одним із чинників є філософські течії, які формували етичні та естетичні принципи. Наприклад, для сучасної хореографії важливим є психічне здоров'я людини, роздуми та несвідомі вчинки людей, що пов'язано із впливом психоаналізу З.Фрейда та К.Юнга. Ще одним чинником виникнення сучасних танців є соціально-політичний. Перетворення в США та країнах Західної Європи вплинули й на танці. Відбувалася демократизація та створювались сприятливі умови для дозвільно-розважальної діяльності. Автор також виділяє формально-технічний чинник, який пов'язаний із технікою ритмопластики. Вона зв'язувала разом рух і музику. Залежно від музики танцюрист вільно змінював свої рухи, які своєю чергою могли бути гармонійними або хаотичними. Наступним є стилістичний чинник. В цей час у різних мистецтвах з'являлись нові стилі. У музичній культурі – джаз, в образотворчому мистецтві – імпресіонізм, принципи якого використовували

також у скульптурі, музиці. Також з'явився стиль модерн у мистецтві. Ще один чинник – авангардний. Нові течії в мистецтві, які виникли на початку 20 ст. руйнували усталені естетичні принципи, відбувався пошук нових, неестетичних засобів впливу на глядачів [Шариков, 2008: 26-39].

Крім сучасних танців, активно набирають популярність також соціальні. Такі танці характеризуються активним контактом між людьми та стають своєрідною формою спілкування між ними. Вони дають можливість відчутти та показати все різноманіття почуттів, яке властиве людині.

Вважається, що соціальні танці походять від фольклорних і бальних танців. Вони містять в собі танцювальні стилі різних народів світу. Їм властива простота рухів, зрозуміла ритмічність і динаміка виконання. Соціальні танці виконують для розваги у вільний час, але також їх можна побачити у театрах, кіно, телебаченні та у балетних постановках. Для таких видів танців найголовнішим є задоволення комунікативних, естетичних та соціальних потреб людей [Плахотнюк, 2018].

Характерною ознакою для нинішнього часу є наявність великої кількості танцювальних студій, гуртків, де навчають людей різного віку танцювати, вміти розуміти один одного, не промовляючи ні слова, відчувати партнера. Тут важливе значення мають хореографи, які, володіючи знаннями із викладання танцю, допомагають у навчанні як різних технік, так і вираження емоцій, вражень, розслаблення у танці, вміння довіритись один одному.

Наразі проводяться дослідження щодо впливу занять танцями на людей. Часто в таких дослідженнях беруть участь люди, які починають займатись танцями і після певного часу дослідники отримують їхні думки або проводяться певні тести для того, щоб дізнатись як ці заняття вплинули на них. Ці дослідження можуть стосуватись певної вікової групи або проводитись між людьми різного віку, щоб дослідити чи допомагає танець покращувати взаємодію між поколіннями. Наприклад, Доуз разом з іншими дослідниками, використовуючи змішані методи, дослідили результати мистецького проєкту, який проводився між двома поколіннями для того, щоб дослідити соціальний

і психологічний добробут. У цьому проєкті взяли участь 25 студентів та 11 людей похилого віку. Учасники 11 тижнів створювали новий танцювальний виступ та фотовиставку. Вони заповнювали анкети до та після проєкту для того, щоб оцінити зміни, які відбувались в рівні їхнього добробуту. Також з ними проводили фокус-групи для того, щоб дізнатись їхні думки щодо взаємодії між поколіннями. Дослідники отримали результати, які вказували на те, що людям похилого віку стало легше розмовляти зі студентами. У них зруйнувались негативні стереотипи про роботу з молоддю. Навпаки, вони отримували підтримку та заохочення з боку молоді [Douse, 2020]. Такі дослідження дають можливість припустити, що заняття танцями допомагає зменшити відчуття ізольованості людей похилого віку, а спільні заняття різних поколінь допомагають у їхньому порозумінні та покращують емоційний контакт між ними.

2.2 Роль танцю в становленні та розвитку особистості

Проблеми, які існують в сучасному суспільстві – поширення соціальної ізольованості та відчуження людей потребують вирішення, адже можуть нести серйозні фізичні та психологічні хвороби. Танець – це те заняття, яке може допомогти людям відчувати себе частиною суспільства, подолати роз'єднаність. Ці заняття допомагають зрозуміти повідомлення, які виражають люди за допомогою рухів тіла. У танцях проявляються гармонійні людські відносини. Хоч технічна майстерність залишається важливою у танцях, це не заважає показувати духовність, глибинність його виконання, чуйність і прихильність до інших людей.

Соціальні танці виконують рекреаційну та гедоністичну функції. Гедоністична функція полягає у принесенні задоволення людині та навчання насолоджуватись тією красою, яку створює танець, а також вона спирається на внутрішню цінність. Рекреаційна функція танцю реалізується за допомогою соціального базису сучасного виконання танців. Важливу роль тут відіграють громадсько-рекреаційні програми телебачення, вечірки, професійні та сімейні свята, вечори відпочинку в рекреаційних закладах. Соціальний танець також

виконує оздоровчу функцію через збільшення ефективності рухової активності, гармонійного розвитку організму та підвищення його функціональних можливостей [Дончак, 2019]

Гриценюк визначає кілька ознак соціальних танців, серед яких: спонтанність; концентрація на чуттєвому сприйнятті; гнучкість та адаптованість танцюристів; виконання рухів не за ініціативою партнера, а за власним баченням; отримання задоволення від імпровізації з партнером; відсутність стандартизації через можливість зміни кроків для адаптування до кожного партнера; розвиток власного танцювального стилю, який відрізняється від інших та відсутність стандартизованого; відсутність фіксованої хореографії; прийняття власних рішень танцюристами [Гриценюк, 2020].

Танець також може відігравати важливу роль у процесі розвитку особистості дитини. Заняття танцями можуть розвивати в дитини як фізичний, так і духовний світ, її волю та емоції. Також відбувається інтелектуальний розвиток, бо під час занять важливо образно мислити та використовувати свою творчу уяву. Танець розвиває красиву поставу, рухи дитини, уміння спілкуватися, знати правила танцювального етикету, а ще відбувається музичний розвиток [Герц, 2021].

Грецькі дослідники Цомпанакі та Лікесас проводили дослідження для того, щоб виявити, який вплив має громадський танець на соціалізацію дітей у центрах творчої діяльності. Громадський танець розглядався засобом, який концентрується на самовираженні, прийнятті індивідуальності та пізнання себе, тобто його можна розглядати як соціальний танець. Дослідження було проведене серед 22 учнів дошкільного та початкового віку, які навчались в центрах творчої діяльності для дітей. Для того, щоб виявити вплив танцю на соціалізацію дітей використовувався соціометричний тест соціальної психології, за допомогою якого вимірювався розвиток соціальних стосунків між членами двох груп. Результати показали, що заняття громадськими танцями позитивно вплинули на соціальні стосунки дітей, їхню комунікацію

та співпрацю. Підкреслювалось, що у громадських танцях не концентрується увага на фізичному розвитку, бо вони є одним із засобів, який допомагає цілісно розвиватись [Tsompanaki, 2020]

Хореограф, який навчає інших повинен володіти певними навичками. Робота з великою групою (а під час навчання соціальних танців групи часто великі) вимагає високого професіоналізму, а також особливого іміджу хореографа. Він має віддавати всю свою енергію і талант для того, щоб розвивались як танцювальні здібності його учнів, так і їхня впевненість в собі. Навчання соціальних танців для когось може бути як хобі, приємне проведенням часу, розвага, а для когось – мистецтвом та спортом. Навчання соціальних танців змінює спрямованість самого навчання, бо вони виконуються для власного задоволення, вираження своїх емоцій, а на технічні завдання звертається менше уваги, хоча вони теж присутні [Погибіль, 2013].

Однак, існують думки, що хореографи недооцінюють сучасні танці і намагаються затиснути своїх учнів у певні рамки. Тобто, вони приділяють багато уваги техніці, злагодженості виконання рухів, а самовираженню – набагато менше або взагалі не звертають на це увагу. Учні, які з таким не згодні створюють власні групи та займаються сучасними танцями на вулицях, танцюючи так, як самі хочуть, як відчувають музику, позбавляють себе від будь-якого педагогічного тиску. Тому тут з'являється проблема методів викладання сучасного танцю. Хореограф має вміти поєднувати як технічні елементи танців, так і давати можливість творчо виражатись своїм учням [Сандульський, 2022].

Танець є чудовим засобом для гарного фізичного та психологічного почуття людини. Ось чому з'являється багато технік, які допомагають розв'язати різні проблеми зі здоров'ям: танцювальна терапія, танцювальна психотерапія, танцювально-рухова терапія та інші. Танець є чудовою формою фізичної активності, яка активує всі м'язи тіла. Він дає високі навантаження на організм, особливо певні види танців, наприклад, джаз чи румба. Крім

цього, заняття танцями тренують пам'ять, коли людина думає про кожен рух та крок [Рева, 2022].

Висновки до другого розділу

В контексті сьогодення танець є інструментом, який інтегрує людину в суспільство, допомагає розвивати комунікативні навички, формує почуття належності до групи. Взаємодія через рух під час танцю допомагає покращити взаєморозуміння між людьми навіть без слів. Танець допомагає подолати сором'язливість та невпевненість. Це заняття об'єднує людей, які мають спільні інтереси, заохочує до спілкування та емоційного самовираження. Танець – багатофункціональне явище, за допомогою якого можна розвивати не тільки фізичні навички, а й соціальні, когнітивні, емоційні.

Сучасний стан танців характерний різноманітністю стилів, де кожен може знайти себе. Активно розвиваються сучасні танці, які відрізняються від класичних із характерними для них суворістю правил та чіткістю виконання рухів. Сучасні танці не мають жорстких правил чи стандартних позицій. В них часто використовується імпровізація – спонтанне виконання рухів без попередньої підготовки. За допомогою неї людина може виражати себе, бо рухи створюються через внутрішні відчуття людини та зовнішні стимули. Поява сучасного танцю була зумовлена низкою причин, серед яких були зміни у світогляді, мистецтві, суспільстві. Це стимулювало шукати нові художні форми та перетворювати танці на мову, за допомогою якої можна говорити про всі переживання. Через те, що сучасний танець не має стандартизованих рухів, йому властиво постійно змінюватись із часом.

Крім сучасних розвиваються також соціальні танці, які виконують у повсякденному житті, у неформальному середовищі. Головною метою соціальних танців є спілкування, взаємодія між людьми та задоволення від руху. В цих танцях також є важливою імпровізація, яка робить їх унікальними. Соціальним танцям властива простота рухів, тому вони легко та швидко засвоюються. Вони є чудовим засобом для знайомств та психологічного розвантаження. Соціальні танці виконують на різноманітних заходах, вечірках

та зустрічах, щоб розважитись та познайомитись. До того ж їх можуть танцювати люди, незалежно від їхнього віку, статі чи будь-яких інших ознак. Тому вони є настільки цінними в сучасному світі, де поширеним є відчуття самотності та брак спілкування.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ТАНЦЮ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

3.1 Опис дослідницької методології

Попри популярність і активний розвиток танцю як форми культурної практики у сучасному світі, у соціологічному дискурсі спостерігається недостатній рівень теоретичного та емпіричного опрацювання ролі танцю в процесах соціалізації та формування особистості, що зумовлює потребу у глибшому науковому аналізі цього феномену. **Метою** даного дослідження є визначення ролі танцю у соціалізації та розвитку особистості.

Для досягнення мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

1. З'ясувати значення танцю для хореографів.
2. Дізнатись, як хореографи сприймають початкові етапи занять танцями.
3. Визначити, хто із соціального середовища відіграє найважливішу роль на початкових етапах занять танцями.
4. Виявити, які навички розвиває людина, займаючись танцями.
5. З'ясувати мотивацію та ставлення хореографів до навчання танців дітей.
6. Визначити, як процес навчання танців сприяє соціальному та особистісному розвитку дітей.
7. Дізнатись, яка роль хореографа у формуванні особистості своїх учнів.
8. Виявити, які труднощі виникають у дітей на заняттях танцями.

Об'єктом дослідження є танець як вид мистецтва, який впливає на соціалізацію та розвиток особистості.

Предметом дослідження є роль танцю у соціалізації та розвитку особистості.

Для побудови **вибірки** було застосовано метод «снігової кулі».

Методом збору інформації були глибинні інтерв'ю, які проводились в період із 26 січня по 9 лютого. Застосування цього методу зумовлено тим, що

він дає можливість отримати детальні відповіді на запитання, дізнатись досвід, думки та погляди респондентів. Обрана тема не є добре вивченою, тому деталізовані відповіді є гарним засобом, щоб розвинути її розуміння. Глибинні інтерв'ю дають можливість виявити несподівані аспекти, дізнатись реальні історії, які допомагають краще зрозуміти тему. Хореографи є ключовими респондентами для дослідження ролі танцю в соціалізації та розвитку особистості, оскільки вони безпосередньо мають власний поглиблений досвід, працюють з людьми різного віку, соціального статусу та рівня підготовки в процесі навчання танцю. Завдяки своїй професійній діяльності хореографи спостерігають динаміку змін у поведінці, комунікативних навичках, самооцінці, емоційній виразності та соціальній інтеграції учасників танцювальних занять. У рамках глибинних інтерв'ю хореографи можуть надати важливу інформацію щодо:

- трансформації особистості учасників у процесі залучення до танцю;
- особливостей міжособистісної взаємодії в танцювальному колективі;
- впливу танцю на емоційний стан, дисципліну, мотивацію та соціальну активність учнів;
- ролі танцю як соціального інституту в житті сучасної молоді та дорослих.

Таким чином, досвід і спостереження хореографів є цінним джерелом емпіричних даних для розуміння соціалізуючої функції танцю та його впливу на розвиток особистості в межах соціологічного аналізу.

У даному дослідженні було висунуто наступні **гіпотези**:

1. Хореографи сприймають танець як центральну діяльність у своєму житті.
2. Хореографи мають позитивний емоційний досвід початкових етапів занять танцями.
3. Найважливішу роль із соціального середовища на початкових етапах занять танцями відіграють батьки та друзі.

4. Заняття танцями допомагають розвинути у людей не тільки фізичні, а й соціальні навички.

5. Мотивація та ставлення до навчання танців дітей у хореографів пов'язана із бажанням поділитись знаннями та отримувати задоволення від процесу викладання.

6. Діти стають більш впевненими в собі, відкритими, дружніми завдяки заняттям танцями.

7. Хореограф відіграє ключову роль у процесі навчання дітей, впливаючи на мотивацію та якість засвоєння знань своїх учнів.

8. Діти стикаються з соціальною ізоляцією і труднощами з адаптацією на заняттях танцями.

У результаті було проведено 5 глибинних інтерв'ю із професійними хореографами. Було звернено увагу на глибокому аналізі індивідуального досвіду опитаних хореографів. Усі респонденти мали значний досвід у танцювальній сфері та брали участь у різних формах танцювальної діяльності. Вибірка є досить однорідною, тому теоретичної насиченості вдалось досягнути після 5 інтерв'ю. Фаховий рівень респондентів та їхній багаторічний досвід у танцювальній сфері дозволив проаналізувати як особистісний, так і професійний вимір явища. Опитані респонденти були віком від 18 до 29 років. Серед опитаних було 3 чоловіки та 2 жінки.

3.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Для того, щоб дізнатись, яке значення має танець для хореографів, їм було запропоновано сказати, чим для них є це заняття. Виявилось, що танець для опитаних хореографів має настільки важливе значення, що вони без нього не уявляють свого життя. Для них танці – це не тільки діяльність чи професія, а спосіб бути собою. Танці утворюють сенс їхнього існування, допомагають знаходити друзів: *«Танець – це життя по факту. Також – це робота і також – це напевно 90% моїх знайомих, друзів, найкращих друзів, колег, партнерів, то це все йде через танці. Тобто, я живу танцями у всіх сенсах.»* (ч); *«Чим танець є для мене в житті. Напевно, наразі – всім. Це все, що в мене є.»* (ч);

«Танець – це така частина, я не можу без неї. [...] Я ним просто живу і хочу постійно займатися, скільки можу, буду займатися танцям.» (ж).

Для кращого розуміння того, скільки часу займає танець у житті опитаних хореографів, їм було задане питання про те, чим вони займаються у свій вільний час. Відповіді показали, що танці залишаються важливою частиною життя респондентів і у вільний час. Вони шукають музику для нових танцювальних номерів, вигадують нові рухи. Це підтверджує те, що для них танці – це не лише професія, а й джерело відпочинку та натхнення. Такі відповіді свідчать про те, що танці доволі сильно інтегрувались у життя респондентів та є центральною діяльністю у їхньому житті.

Для вивчення початкових етапів занять танцями, хореографам було задано ряд питань щодо цього. Важливо було зрозуміти, чи усвідомлено опитані хореографи почали займатись танцями або це було соціально обумовленим рішенням (тобто, це сталося, наприклад, через сім'ю, шкільне середовище). Також питання, коли почали займатись танцями хореографи могли б показати вік, найбільш сприятливий для початку занять танцями. Опитані хореографи почали займатись танцями в ранньому віці – від 3 до 7 років і це відбувалось або через ініціативу батьків, або через те, що обставини склались так, що вони почали цим займатись: *«Всі знали спочатку, що я буду танцювати, поки я ще не народилась. Вони мене привели в 4 роки, що я могла сказати?»* (ж); *«Ну це так вийшло, в садочку. Яка моя ініціатива в 3 роки? Сказали, що треба танцювати, так танцювали.»* (ч); *«Ну в школі, я в селі жила і там був колектив, і всі пішли, ну і я пішла на танці. Не було такого, що я хочу «Мама, я хочу на танці» або мама мене «Іди на танці, бо треба.»* (ж).

Із соціального середовища найважливішу роль зіграли батьки у кожного із респондентів, бо вони допомагали відкрити їхні інтереси та здібності, давали можливість спробувати себе в різних сферах, щоб респонденти усвідомлено обрали свій професійний шлях. Крім того, були й ті, хто народився у сім'ї, де ця діяльність була частиною повсякденного життя, що сформулювало інтерес

до неї з раннього віку: *«У 5 років дитину віддають я вважаю на всі можливі гуртки, щоб вибрати, чим дитина хоче займатись. [...] Я і бісер плів, і танцював, і співав, і грав на фортепіано. Я ходив всюди. Танці залишилися поки що до кінця.»* (ч); *«Моя мама – хореограф. Вона теж танцює, вона теж викладає і я ще малою ходила до мами на роботу, з мамою танцювала.»* (ж).

Респонденти також поділились своїми думками, чому саме в такому віці вони почали займатись танцями. Думки хореографів збігались: заняття танцями в цьому віці допомагають розвиватись, а також це вік, коли дитина стає більш самостійною: *«Бо це самий такий оптимальний вік, коли дитина вже розуміє, говорить, вона вже сама відповідає трохи за себе, спілкується з людьми, з оточуючими. Ну і слухається викладачів, може без мами бути.»* (ж); *«На той час, тобто це вже іде як пішов в школу, більше самостійний маю бути, якось розвиватись у всіх сферах інших.»* (ч).

Для того, щоб оцінити як формувався інтерес до танців, чи було захоплення цим заняттям, чи отримували вони натхнення, респондентам було запропоновано згадати моменти початку занять танцями. Ці питання дали можливість зрозуміти емоційне та когнітивне сприйняття початкового етапу занять танцями. Аналізуючи те, що хореографам найбільше запам'яталось, можна дійти до висновку, що для них важливим було оточення, яке формувало позитивний досвід та інтерес до занять, а також вони згадували яскраві емоційні моменти, які їм запам'ятались: *«Напевно, дружній колектив тоді, на той час, але це залежало від викладача. Якщо гарний викладач і вміє збирати команду, дітей направити, тоді воно так якось іде, що діти йдуть на це заняття, і в тому числі я йшов як на свято.»* (ч); *«Цей момент, коли ми їздили на фестивалі. Ну тобто, ми з дітьми, без батьків, а ми з вчителькою їдемо в інше місто на змагання.»* (ж). Запитання про те, що сподобалось на початку занять танцями показало, що їхній досвід був яскравим та емоційним і це сформулювало загальне позитивне враження про початок занять танцями: *«Сподобалося все, максимально, і приємні люди, і приємний викладач, і музика гарна грала, і взагалі клас.»* (ч). Однак, були й деякі негативні моменти, про

які згадували респонденти: *«Що я була висока і мене завжди ставили в останні лінії. Всі чоловічі партії, які десь були, це все танцювала я.»* (ж); *«Не подобались лише погляди інших дітей, бо я прийшов новенький, а вони вже танцювали довше і це були як погляди засудження, на мою думку.»* (ч).

Адаптація є одним з найважливіших етапів соціалізації людини. Відповіді на те, як проходила вона у респондентів, показали, що загалом адаптація проходила легко через їхнє вміння знаходити спільну мову з іншими та відкритість інших дітей: *«Насправді, досить легко. Діти якось всі йшли на контакт і було досить легко це зробити.»* (ж); *«Ну на той час, напевно це більше від виховання залежало, то проходило все добре, батьки ще з дитинства брали до себе на роботу. Тобто, я вже в комунікації якось вільно себе почував і мені було легше пристосуватися, легше було знайти якісь нові знайомства. Пройшло все плавно, спокійно, без нюансів.»* (ч).

Ранній досвід занять танцями, на думку опитаних хореографів, зіграв важливу роль для адаптації до нових середовищ у майбутньому. Їм стало легше знаходити спільну мову з іншими, бути готовими звикати до нового середовища та швидко реагувати на зміни: *«Я вважаю, що якби я не ходив на танці в дитинстві, зараз я б не спілкувався, напевно, ні з ким, того що це дуже розвинуло комунікативні навички. Я став більш соціальнішим.»* (ч); *«Так, це дуже важливо, тому що за рахунок того, що ми постійно в колективі, завжди можуть прийти інші діти або може ми десь їдемо, оце вміння знаходити спільну мову, вміння комунікувати з дітьми, тобто ми вже з маленького починали. Ну я не розуміла цього, але зараз бачу, що мені досить легко спілкуватись з іншими, знайомитись, елементарно з батьками знаходити спільну мову. І мені здається, що ті діти, які не ходили на танці або не ходили на якісь гуртки, їм важче знайти спільну мову з іншими, бо вони не знають як.»* (ж).

Після запитань про перші кроки занять танцями, хореографи розповіли про те, що, на їхню думку, танці допомогли їм розвинути. Спочатку їм було задане загальне питання, де вони поділились думками, що саме танці

допомогли їм розвинути: *«Напевно одне з найголовніших – це щирість, це щирість у всьому. Розвинули 100% слух, ритміку, комунікацію, впевненість в собі однозначно і більше як логіку.»* (ч) *«Мені здається танці всебічно тебе розвивають.»* (ж).

Для того, щоб більше заглибитись в тему, хореографам були задані питання про розвиток різних соціальних навичок. Їхній розвиток із дитинства є важливим фактором, який зміцнює соціальні зв'язки, дає можливість почуватись частиною суспільства. Тому потрібно розуміти, які із соціальних навичок допомагають розвинути заняття танцями. Респонденти погоджувались із тим, що заняття танцями розвинули їхні навички спілкування та знаходження нових знайомств: *«В танцювальній сфері дуже багато танцюристів, хореографів і ти завжди з кимось спілкуєшся. Ну, тому що можна справжніх друзів знайти через якісь просто майстер-класи, на яких тебе об'єднує одне і ви не конкуруєте при цьому навіть, ви просто допомагаєте один одному і дуже класно спілкуєтесь.»* (ж); *«Також поїздки за кордон – це знайомство з іноземцями, іноземними танцюристами чи виконавцями, чи просто людьми.»* (ч). Також танці розвивають командний дух: *«Нам пояснювали, що ви як команда, ви виходите на сцену не один, а вас виходить ціла група, тобто на вас дивляться як на команду. Вас не дивляться, що хтось краще, хтось гірше, дивляться в загальному на ваш номер.»* (ж); *«Також командний дух дуже відкривається під час поїздок чи то гастролів. Люди, наприклад, в іншій країні, вони команда і вони мають триматися разом. Якщо не буде команди, то навіть тоді це все.»* (ч). Щодо самовираження, то, відповідаючи на це питання, респонденти згадували імпровізацію як основне, що допомагає виражати себе: *«Вираження себе через імпровізацію, тому що ти там виражаєш свої почуття, виражаєш свої емоції.»* (ж); *«На змаганнях ми танцювали імпровізацію. Імпровізація – це коли грає музика і ти танцюєш те, що відчуваєш і ти віддаєш себе і показуєш повністю себе.»* (ч). Танець покращує впевненість у собі через виступи перед публікою, а також допомагає пізнавати себе: *«Все, що я хочу, я можу зробити, просто треба прикласти*

дуже багато зусиль і я можу прикладати ці зусилля. Тобто, будь-яка думка матеріалізується тільки з великою працею і з великим об'ємом роботи.» (ч); *«Я дізналась, що я можу ще більше, ще краще, ніж я могла до цього.»* (ж). Лідерські навички, на думку респондентів, розвиваються завдяки заняттям танцями, але не всі змогли сказати як саме це відбувається: *«Ну розвиток їх 100% є. Можливо, він не такий наявний, не такий видний, але є.»* (ч); *«Танці ніби така проста штука, але всюди ти маєш доказувати своє лідерство і всюди ти маєш показувати, хто ти є, бо інакше ти будеш залишатися завжди десь там, позаду, тебе не будуть дуже помічати.»* (ч). За допомогою танцю можна також виражати свої емоції: *«Танець – це і є емоції.»* (ч) *«Ну якщо тобі погано – ти танцюєш про погане, якщо тобі добре, ти танцюєш про добре і ти мусиш думати про це.»* (ж); *«Якщо ти постановник, а не виконавець, тоді можеш ставити те, що тебе болить, чи те, що тобі хочеться, те, що тобі подобається, в танці можна виразити в постановці танцю всі свої емоції.»* (ч). Танець також розвиває навички цілепокладання. Респонденти розповіли, що на кожному етапі вони ставили собі цілі, досягали їх та ставили нові.

Крім того, що опитані хореографи самі мали досвід виконання танців, кожен із них також вчив танцювати дітей. Тому про це була друга частина глибинних інтерв'ю. На питання, що стимулювало піти працювати у сферу викладання, одним із найважливіших стимулів було бажання забезпечити себе фінансово: *«В першу чергу, це була фінансова стабільність моя. На той час було добре хоча б щось. Це спочатку»* (ч); *«Ти мусиш працювати з дітьми, бо ти цим заробляєш якісь гроші.»* (ч). Хтось взагалі не хотів викладати, однак так склались обставини: *«Я не хотіла взагалі викладати. Я хотіла танцювати, але просто так склалися якомось обставини, що я пішла викладати.»* (ж).

Щодо того, чи подобається навчати інших, респонденти відповідали, що загалом їм подобається це. Вони зазначали про те, що отримують задоволення, коли бачать результат у своїх учнів: *«Коли бачиш результат, то так. Коли вони не чемні – не хочеться працювати взагалі, особливо під кінець сезону.»*

(ж); *«Працювати з дітьми мені подобається. Я заряджена виходжу від них, тому що вони мене заряджають енергією.»* (ж).

Важливо також було дізнатись причини, через які діти починають займатись танцями. Серед таких причин, респонденти віддавали важливу роль соціальному оточенню, яке в той чи інший спосіб спонукало почати займатись танцями. Особливе місце тут займають батьки. Вони можуть привести свою дитину на заняття танцями, бо хочуть, щоб вона розвивалась, соціалізувалась, знаходила нових друзів або отримала розуміння того, чи хоче вона ними займатись. Хореографи розповідали про таку роль батьків у цьому процесі, однак згадували і деякі негативні моменти, адже інколи батьки водять свою дитину на танці, навіть якщо вона цього не хоче, не зважають на поради хореографів зайняти дитину чимось, що їй може бути цікавим: *«Є такі батьки, наприклад, які розуміють, що дитина хоче займатися і вони вкладають відповідно в неї. [...] А є такі діти, які ну не до танців і мама все одно її водить. Я їй це говорю, що дитина не хоче ходити на танці, але все одно вона ходить, бо це якась мамина нездійснена мрія.»* (ж). Батьки також відіграють важливу роль і надалі в заняттях танцями їхніх дітей. Так, респонденти зазначали, що взаємодія між учнями, дружні відносини між ними багато в чому залежать від батьків, особливо у молодших дітей: *«Насправді, там дуже багато залежить від батьків. Тобто, якщо батьки між собою, наприклад, добре контактують, відповідно і діти добре між собою контактують [...] В старших там легше. Старші вже самі можуть дружити, а малі вони ще так не дуже.»* (ж).

Адаптація дітей до нового середовища, на думку опитаних хореографів, наразі проходить складніше, ніж те, як це було у них. Вони бачать деякі труднощі через більшу замкнутість дітей, конфлікти та навіть булінг. Тут важливу роль грає викладач, який ще із самого початку має знайти підхід, познайомити дітей, робити все, щоб не виникало конфліктних ситуацій, зближувати дітей: *«Бували всякі ці моменти булінгу на танцях, хоча ніколи б не могла подумати. Я ніколи не могла подумати, що діти можуть бути*

настільки жорстокі. [...] Я говорю з одною, говорю з другою. Я максимально все, що від мене роблю, щоб не було конфліктів в групі.» (ж); «Я зроблю якусь гру. Якісь такі, що їх зближують, а ще дуже зближують всякі виїзди. В нас була фотосесія, їх це дуже сильно зблизило, вони такі згуртовані стали, дружні дуже сильно, навіть ті, з ким не дуже дружили, то вони стали з ними дружити, вони стали говорити і це дуже класно, це дуже гарно всіх зближує і вечірки всякі різні влаштовуємо, це теж дуже гарно зближує.» (ж).

Робота з дітьми різного віку потребує різних підходів. Опитані хореографи мають чітке розуміння того, як потрібно навчати танців різні вікові групи. Респонденти розповіли про те, що часто діти вперше приходять на заняття у віці 5 років. Вони ще не мають чіткого розуміння, що таке танці та для чого потрібно ними займатись. Для них потрібен підхід, коли танець перетворюється на гру. Це робиться для того, щоб зацікавити дітей. *«Якщо для 5-річних більше ігрова тематика має бути заняття, тобто ніколи не можна їм ставити якісь змагання між собою [...] Всім треба однаково багато часу приділяти.» (ч); «Діти, яким 5 років, вони не розуміють, що таке танці, вони не розуміють, що це треба натягнути коліна, чи натягнути стопи. Тому перших пів року, перший рік, напевно, з ними треба гратися, просто гратися. Тобто, всі вправи, які ти знаєш, ти просто називаєш їх «Жабка», «Котик», «Ведмедик», починаєш їх просто заохочувати до танців.» (ж).* До дітей віком від 8 до 10 років, опитані хореографи мають інший підхід. На їхню думку, такі діти вже краще розуміють танці, чують свого викладача, тобто стають вже більш дорослішими: *«Діти, які 8-10 років, от вони вже цікавіші, вони вже такі ніби доросліші. Вони хочуть щось відкривати щось нове, щось для себе вчити цікаве.» (ч); «Вони вже більш свідомі, тобто, з ними вже можна поговорити, вони вже чують, але вони все одно ще діти.» (ж).* Діти віком від 10-11 років потребують зовсім іншого підходу. З одного боку, вони стають дорослішими, з ними можна вчити складніші постановки, однак, з іншого боку, у них починається перехідний вік, з ними може бути важко знайти спільну мову та важче домовитись. *«Вони вже починають проявляти своє*

«Я». З ними важче домовитись, вони важче йдуть на контакт. Старші ніби легше працювати з ними, але в них перехідний вік.» (ж).

Хореографи звертають увагу на розвиток багатьох аспектів при навчанні танців інших. Одним з основних є фізичний розвиток, наприклад, вони зазначали, що розвивають силу, витривалість, гнучкість у дітей. Однак, важливими є й інші аспекти, серед яких називали розвиток уяви дітей, а також їхню комунікацію: *«Напевно, на саму поведінку дитини. Тобто, як вона розвивається в плані комунікації з дітьми. Ну тобто, сама дисципліна в групі має бути, бо без цього ніяк.» (ж); «Я стараюся розвинути все. Гнучкість, сила, витривалість, їхню уяву, фантазію, це теж ми стараємось розвивати.» (ж).*

На заняття танцями приходять діти із різною підготовкою. Деякі можуть вже знати певні елементи танців, а інші – ні. Важливим є індивідуалізований підхід до кожного учня. Хореографи намагаються зацікавити кожного, щоб всі знайшли себе та не переставали займатись танцями, якщо у них щось не виходить: *«В кожній є свої фізичні дані і до кожного треба підходити особливо як до особливої дитини, тому що, якщо ти будеш всіх під шаблон підкидати, ще й того шаблону не можна знайти, тому що якби ти брав за сильнішим, тоді слабші взагалі перестануть в себе вірити. Ну я зазвичай роблю так, щоб всі знайшли себе, знаходжу шляхи для того, щоб кожен знайшов себе на моєму занятті.» (ч).*

Можливість самовираження в танцях наразі популяризується через імпровізацію. Респонденти дають можливість своїм учням імпровізувати для того, щоб вони відкривали свої можливості, не боялись виконати якийсь рух неправильно: *«Це якраз найкращий спосіб виражати себе і перестати боятися себе. Імпровізація ламає оці всі стереотипи, що я не танцюю, я не можу, я боюся, бо, тому що тобі приходить. Спочатку, звичайно, трохи важко, але кожен викладач має знаходити, підходити до цього дуже обережно, дитина буде розтанцьовуватись і так з'являється зараз танець сучасний, наприклад, відкриття себе по рухах.» (ч).*

Важливу роль хореограф також грає у розвитку естетичного смаку дітей, яких він навчає, бо, на думку респондентів, він може розвиватись через наслідування свого викладача і вже у більш дорослому віці з'являється власний: *«Я думаю, що він може виховуватись тільки у старших уже свій особистий, тому що я думаю, що молодші діти, там беремо до років, напевно 15, їхній естетичний смак буде таким самим, як і у його викладача, якщо його викладач є для нього авторитетом.»* (ч); *«Напевно, тому що вони звикають до того смаку, що я і відповідно наслідування так якби.»* (ж).

Вивчення танців дають можливість дітям виступати на конкурсах та фестивалях. Такий досвід дає можливість дітям розвинути їхню стресостійкість, комунікацію та розкутість: *«Розкутість, тобто це вихід на сцену, це виступ перед публікою. Для дітей прояв себе, командна робота також обов'язково. Це також індивідуальна концентрація.»* (ч); *«По-перше, комунікація. Якщо вони разом, тоді командний дух, вміння витримувати стресові ситуації.»* (ч).

Підсумовуючи, опитані хореографи впевнені в тому, що танець – це те заняття, яке допомагає не тільки набути фізичних навичок, а й всебічно розвинути людину: *«Тут розвиваються всі напрямки. Ну тобто, як і фізичні, як там музичні, як і вміння спілкуватися, знаходити спільну мову.»* (ж).

До того ж роль хореографа у процесі тих, хто вчиться танців є досить важливою, бо саме він формує ставлення до танців, від нього залежить атмосфера на заняттях, мотивація та ставлення учнів: *«Це напевно прищепити любов до руху якогось.»* (ж); *«Ну хореографи я рахую, це як провідники. Якщо хореограф не хоче танцювати, не хоче вчити, то і дитина відповідно не буде брати з того нічого.»* (ч); *«Направити в правильне русло. Ну, ти виховуєш дітей.»* (ж).

Насамкінець, хореографи також поділились думками про те, що змінилось за роки від їхнього початку занять танцями та теперішнім підходом до навчання дітей. Виявилось, що вони відчують докорінні зміни у заняттях танцями – зменшуються вимоги, діти можуть почувати себе вільнішими,

викладачі намагаються дбати про їхнє ментальне здоров'я: *«Зараз діти стали більш такі вільні, їм можна все.»* (ж); *«Ну, зараз все стало максимально лояльно. Тобто, зараз ми живемо в такий період толерантності і в період, скажемо так, антибулінговий. І це величезний плюс, тобто, помінялося те, що стали, напевно чути дітей і переживати за їхнє ментальне здоров'я у майбутньому.»* (ч)

Висновки до третього розділу

Беручи до уваги поставлені завдання та гіпотези дослідження, можна зробити кілька важливих висновків.

Люди, які обирають професійно займатись танцями, віддаються їм повністю і з часом ця справа стає не тільки джерелом заробітку чи набором обов'язків. Навіть поза робочим місцем, вони роблять дії, які пов'язані із танцями. Тому хореографи сприймають танець як центральну частину своєї особистої ідентичності.

Займатись танцями опитані хореографи почали в ранньому віці – від 3 до 7 років. Це показує, що ще з дитинства танці формували респондентів як особистостей і членів суспільства. В цьому віці діти вже є більш самостійними, а танець допомагає їм розвинутись. На цих заняттях вони вчилися будувати взаємини з однолітками, розвивались. Для них важливим було соціальне оточення, за допомогою якого вони отримали позитивний досвід та зацікавились. Адаптація проходила в них досить легко. Вони були відкритими та швидко знайшли спільну мову з іншими. Респонденти підкреслили, що ранній досвід занять танцями позитивно вплинув на подальшу адаптацію до нових середовищ. Це допомогло їм швидше звикати до нових середовищ та реагувати на зміни. Хореографи мають яскраві та емоційні враження про початкові етапи занять танцями.

Ключову роль в опитаних хореографів відігравали батьки, бо завдяки їм респонденти могли спробувати свої можливості у різних сферах, в тому числі й танцях або батьки ставали прикладом, бо самі займались танцями і формували інтерес до танців у своїх дітей із раннього віку.

Заняття танцями дозволяють розвинути не тільки фізичні навички, а й ряд соціальних навичок: комунікацію, командний дух, самовираження, впевненість у собі, цілепокладання, лідерство. Це показує, що заняття цим видом мистецтва є доволі корисними для людей.

Мотивація опитаних хореографів до навчання дітей спочатку була більше на фінансовій складовій, а хтось взагалі не хотів навчати інших танців. Однак, вони позитивно відгукуються про цей досвід і їм загалом подобається навчати інших.

Наразі дітей спонукає займатись танцями соціальне оточення, особливо, батьки, які приводять дітей на заняття і надалі відіграють важливу роль у взаємодії їхніх дітей. Особливо це відображається на наймолодших дітях. Тому із соціального оточення саме батьки відіграють найважливішу роль на початкових етапах занять танцями своїх дітей.

Опитані хореографи намагаються всебічно розвивати своїх учнів, а також знаходити індивідуальний підхід до кожного, застосовувати імпровізацію, щоб діти могли самовиражатись, а також від них залежить формування естетичного смаку учнів, бо діти наслідують естетичний смак своїх викладачів. До того ж заняття танцями дозволяють виступати на різноманітних конкурсах, а це своєю чергою допомагає розвивати розкутість та стресостійкість.

Важливо звернути увагу, що адаптація дітей в сучасних умовах проходить важко і з цим у них виникають найбільші труднощі. Причинами цього є замкнутість дітей, виникнення конфліктів між ними та випадки булінгу. Тому важливу роль тут грає хореограф, який має знаходити підхід до дітей та робити все, щоб конфліктів між ними не виникало. Хореограф також має по-різному підходити до дітей різного віку, бо до дітей у віці 5 років має бути ігровий підхід, до дітей 8-10 років підхід змінюється, бо вони починають розуміти, що таке танці і вже слухають свого викладача, а діти 10-11 років через свій перехідний вік потребують іншого підходу, бо з ними важко знаходити спільну мову.

Підсумовуючи, можна сказати, що танець є заняттям, яке допомагає соціалізуватись людині та всебічно розвиватись їй. Хореографи також відіграють важливу роль, бо саме від них залежить ставлення до цих занять у дітей, мотивація та атмосфера на заняттях.

ВИСНОВКИ

Хоч танець поступово привертає увагу дослідників, наразі ця сфера залишається малодослідженою, особливо якщо говорити про роль танцю у соціалізації та розвитку особистості. Метою даної роботи було визначення ролі танцю у соціалізації та розвитку особистості. Для досягнення поставленої мети було виконано низку завдань.

1. Проаналізовано підходи до дослідження танцю в соціології та суміжних науках. Широкий спектр наукових підходів до аналізу танцю засвідчує, що танець має міждисциплінарний характер і його варто розглядати з різних точок зору. У соціології досліджуване явище доцільно розглядати в межах як класичних, так і сучасних соціологічних теорій. У контексті класичних соціологічних теорій, танець можна інтерпретувати через структурний функціоналізм, символічний інтеракціонізм та структуралізм. Серед сучасних соціологічних теорій особливу увагу потрібно звернути на перформативну теорію і теорію гендерної соціалізації, бо в танцях можна побачити розподілення ролей на чоловічі та жіночі та виконання рухів, які характерні для тієї чи іншої статі.

2. Визначено основні дефініції поняття «танець» та його зв'язок з подібними поняттями. Різноманіття підходів до аналізу танців показує, що поняття «танець» може розглядатись під різними кутами та мати різні трактування. Визначено, що танець є видом мистецтва, який полягає у використанні рухів тіла, ритму і пластики для вираження емоцій, думок, переживань та історій людей. Крім цього, було проаналізовано поняття «хореографія», яке використовують, коли потрібно сказати про постановку танцю. Разом з ним можна використовувати терміни «хореографічне мистецтво» і «танцювальне мистецтво». Також було розглянуто терміни, які пов'язані з людьми, які здійснюють діяльність у цій сфері – танцюрист, хореограф, балетмейстер.

3. З'ясовано сучасні тенденції розвитку танцю як соціального мистецтва та його ролі в становленні та розвитку особистості. Світ стрімко змінюється,

тому танець також зазнає трансформацій. З'являються нові види танців – сучасні та соціальні, які допомагають самовиражатись, ставати впевненішими у собі, відчувати себе частиною суспільства. Визначено, що танець відіграє значну роль у сучасному суспільстві. Це заняття допомагає як покращити фізичний, так і психологічний стан, а також танець є засобом соціальної взаємодії, об'єднання людей. Крім того, заняття танцями є ефективним засобом розвитку особистості дітей, бо за допомогою них відбувається інтелектуальний, фізичний, соціальний, музичний розвиток дітей. На сучасному етапі, широко використовується танцювально-рухова терапія. Через танці люди можуть виражати свої емоції, долати психологічні труднощі, таким чином знижуючи тривожність і стрес.

4. Проведено емпіричне дослідження щодо ролі танцю у соціалізації та розвитку особистості. Дослідження показало, що танець допомагає людині соціалізуватись та всебічно розвиватись. Танці є корисним заняттям, яке допомагає розвивати ряд соціальних навичок, серед яких: навички спілкування, роботи в команді, самовираження, впевненість у собі, пізнання себе, лідерські навички. Було встановлено, що батьки мають вагоме значення на початкових етапах занять танцями їхніх дітей, особливо серед наймолодших дітей, адже саме вони можуть дати можливість дитині спробувати себе в різних сферах і зрозуміти, яка їй найбільше подобається. В ході дослідження також з'ясувалось, що наразі адаптація дітей стає складнішою. Вони стають більш закритими, між ними відбуваються конфлікти, існують випадки булінгу. До того ж було отримано ще один важливий результат – якщо людина займається танцями професійно, то з часом танець стає тією діяльністю, без якої людина не може уявити свого життя і тому вона продовжує займатись ним і у вільний час. Крім того, виявилось, що під час занять танцями, роль хореографа є визначальною, бо він формує ставлення до цих занять і таким чином може як сприяти мотивації, підвищувати зацікавленість тих, хто навчається, так і навпаки, демотивувати та знижувати інтерес до цих занять. Тому вміння хореографа знайти

індивідуалізований підхід до кожного учня, давати можливість самовиражатись, намагатись розвивати всебічно своїх учнів також є важливим у процесі занять танцями.

Поставлені мету та завдання дослідження було повністю виконано, проте танець як засіб соціалізації та розвитку особистості потребує подальшого ретельного вивчення. Потрібно зосередитись на вивченні впливу занять танцями на окремі аспекти соціалізації, наприклад, формування лідерських навичок за допомогою танців, колективної ідентичності, самовираження. Також можна досліджувати танцювальні колективи як окреме соціальне середовище. Доцільно вивчати вплив соціальних мереж на танцювальні уподобання молоді, а також танцювальні відеочеленджі як нову форму самовираження та соціалізації дітей. Крім того, можна також більше досліджувати гендерні аспекти в танці та як за допомогою танців можна долати гендерні стереотипи. Також можна більш детально вивчати як танець впливає на людей різного віку, бо на кожному етапі життя способи взаємодії з соціумом, мотивації та потреби змінюються. Такі дослідження зможуть дати можливість поглибити знання про танець як засіб соціалізації та розвитку особистості, а також удосконалювати програми танцювального навчання, використовувати його в освітній, культурній, соціальній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герц І. Танець як засіб засвоєння соціокультурного досвіду [Електронний ресурс] / І. Герц // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2021. – № 2. – С. 199–204. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2021.240064> (дата звернення: 09.04.2025). – Назва з екрана.
2. Герц І. Танець як система: спроба семіотичного аналізу [Електронний ресурс] / І. Герц, Т. Нечаєнко // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – 2017. – № 21. – С. 136–141. – Режим доступу: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.21.2017.221086> (дата звернення: 02.03.2025). – Назва з екрана.
3. Гриценюк Р. А. Соціальні танці в соціокультурному просторі ХХІ ст.: спортивно-змагальний аспект [Електронний ресурс] / Р. А. Гриценюк // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. – 2020. – № 38. – С. 79–84. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32461/2226-2180.38.2020.222089> (дата звернення: 08.04.2025). – Назва з екрана.
4. Дончак А. Психолого-педагогічні, реабілітаційні та методичні аспекти функціонування соціального танцю в Україні [Електронний ресурс] / А. Дончак // Актуальні питання мистецької освіти та виховання. – 2019. – № 1–2 (13–14). – С. 240–248. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24139/978-617-7487-53-0/2019-01-02/240-248> (дата звернення: 08.04.2025). – Назва з екрана.
5. Кириленко І. Динаміка розвитку хореографічної культури та освіти [Електронний ресурс] / І. Кириленко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – 2023. – № 1 (142). – С. 21–26. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-1-3> (дата звернення: 25.03.2025). – Назва з екрана.
6. Кіндер К. Антропоморфні символіобрази в українській народній танцювальній культурі [Електронний ресурс] / К. Кіндер // Вісник

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв – 2021. – № 1. – С. 90–95. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2021.229561> (дата звернення: 02.03.2025). – Назва з екрана.

7. Куценко С. Народно-сценічний танець як засіб формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії [Електронний ресурс] / С. Куценко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2015. – № 12. – С. 168–177. – Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2015/12_1/22.pdf (дата звернення: 20.03.2025). – Назва з екрана.

8. Отич О. М. Танцювальне мистецтво у розвитку особистості // Мистецтво у розвитку особистості : монографія / ред. Н. Г. Ничкало. – Чернівці : Зел. Буковина, 2006. – С. 104–120

9. Плахотнюк О. Квінтесенція соціальних танців [Електронний ресурс] / О. Плахотнюк // Танцювальні студії. – 2018. – № 1. – С. 28–36. – Режим доступу: <https://doi.org/10.31866/2616-7646.1.2018.140393> (дата звернення: 05.04.2025). – Назва з екрана.

10. Погибіль Д. Педагогіка соціального танцю в сучасному соціокультурному просторі [Електронний ресурс] / Д. Погибіль // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. – 2013. – № 15. – С. 173–177. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2013_15_36 (дата звернення: 10.04.2025). – Назва з екрана.

11. Рева Я. Танцювальна терапія як інноваційна технологія особистісного розвитку [Електронний ресурс] / Я. Рева // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2022. – Т. 3, № 47. – С. 30–34. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-3-5> (дата звернення: 12.04.2025). – Назва з екрана.

12. Сандульський С. Сучасний танець як засіб соціалізації особистості [Електронний ресурс] / С. Сандульський // Мистецька освіта у міждисциплінарному вимірі : Всеукр. науково-практ. конф., Харків, 7–8 черв.

2022 р. – Харків, 2022. – С. 30–39. – Режим доступу: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cff828a2-f4a4-4207-8b90-7be2a4f2d93e/content> (дата звернення: 02.04.2025). – Назва з екрана.

13. Хольченкова Н. Сучасний танець як засіб здоров'язбереження: основні характеристики та особливості розвитку [Електронний ресурс] / Н. Хольченкова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : педагогічні науки. – 2018. – № 152 (2). – С. 176–180. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_152\(2\)__41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_152(2)__41) (дата звернення: 04.04.2025). – Назва з екрана.

14. Шариков Д. Класифікація сучасної хореографії: напрями, стилі, види / Д. Шариков. – Київ : Карпенко В.М, 2008. – 168 с.

15. Шариков Д. Первісний і давньосхідний танець: розвиток і виражальні форми [Електронний ресурс] / Д. Шариков // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2012. – № 3. – С. 163–167. – Режим доступу: <https://kmaesm.edu.ua/wp-content/uploads/pervovytnyj-y-drevnevostochnyj-tanecz-vestnyk-2012-3.pdf> (дата звернення: 13.03.2025). – Назва з екрана.

16. Шариков Д. Стилистичні різновиди народного танцю в світі [Електронний ресурс] / Д. Шариков // Вісник Львівського університету. Серія : Мистецтвознавство. – 2014. – № 14. – С. 110–119. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mistec_2014_14_19 (дата звернення: 20.03.2025). – Назва з екрана.

17. Щербаков В. Культурологічний аспект визначення поняття "танець" [Електронний ресурс] / В. Щербаков // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2013. – № 4. – С. 219–225. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkm_2013_4_46 (дата звернення: 15.03.2025). – Назва з екрана.

18. Andreoli G. S. Dance and Gender Relations: A Reflection on the Interaction between Male and Female Students in Dance Classes [Electronic resource] / Giuliano Souza Andreoli // Journal of Education & Social Policy. – 2019.

– Vol. 6, No. 1. – Mode of access: <https://doi.org/10.30845/jesp.v6n1p16> (date of access: 10.03.2025). – Title from screen.

19. Butler J. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* / J. Butler. – New York : Routledge, 1990. – 256 p.

20. Collingwood R. G. *The principles of art* / R.G. Collingwood. – Oxford: Clarendon Press, 1938. – 348 p.

21. Douse L. The impact of an intergenerational dance project on older adults' social and emotional well-being [Electronic resource] / Louise Douse, Rachel Farrer, Imogen Aujla // *Frontiers in psychology*. – 2020. – Vol. 11. – Mode of access: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.561126> (date of access: 06.04.2025). – Title from screen.

22. Durkheim E. *The Elementary Forms of the Religious Life* / E. Durkheim. – New York : The Free Press, 1995. – 464 p.

23. Ellis H. *The dance of life* / H. Ellis – Boston: Houghton Mifflin Company, 1923 – 377 p.

24. Huizinga J. *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture* / J. Huizinga. – London: Routledge & Kegan Paul, 1949. – 220 p.

25. Levi-Strauss C. *Structural Anthropology* / C. Levi-Strauss. – New York : Basic Books, 1963. – 410 p.

26. Mead G.H. *Mind, Self & Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist* – Chicago: University of Chicago Press, 1934 – 401 p.

27. Sachs C. *World history of dance* / C. Sachs – New York: W. W. Norton & Company, 1937 – 438 p.

28. Tsai S. “Body”: Gender Performativity and Dance as a Performative Art [Electronic resource] / S. Tsai // *Alight*. – 2024. – No. 1. – P. 104–109. – Mode of access: <https://journals.kpu.ca/index.php/alight/article/view/2019> (date of access: 08.03.2025). – Title from screen.

29. Tsompanaki E. Effect of community dance on children's socialization in creative activities centers [Electronic resource] / Eleni Tsompanaki, Lykesas Georgios // *Sport science*. – 2020. – No. 14 (1). – P. 79–88. – Mode of

access: https://www.researchgate.net/publication/344136839_Effect_of_Community_Dance_on_Children's_Socialization_in_Creative_Activities_Centers (date of access: 10.04.2025). – Title from screen.

ДОДАТКИ

Додаток А

Гайд для глибинного інтерв'ю

ПРИВІТАННЯ

Вітаю! Мене звати Анна, я студентка 4 курсу факультету соціології КНУ ім.Т.Шевченка. В рамках своєї дипломної роботи я досліджую роль танцю у соціалізації та розвитку особистості. Запрошую Вас взяти участь в цьому дослідженні і відповісти на запитання щодо цієї теми.

Інтерв'ю триватиме близько 1 години.

Наша розмова буде записуватись на диктофон, щоб нічого не пропустити під час аналізу інформації. Ваші відповіді є конфіденційними та будуть проаналізовані в узагальненому вигляді, без можливості ідентифікації. Після аналізу даних, запис буде видалено.

Ви можете відмовитись відповідати на будь-яке питання без пояснення причини. Крім того, в будь-який момент під час інтерв'ю Ви можете припинити свою участь. В такому разі аудіозапис буде видалено.

Результати цього дослідження матимуть важливе значення для покращення знань у соціології щодо ролі танцю у соціалізації та розвитку особистості.

Зазначу, що для Вас відсутні будь-які додаткові витрати під час інтерв'ю. За участь у дослідженні не передбачена винагорода.

Чи отримали Ви відповіді на всі питання щодо дослідження?

Чи згодні Ви взяти участь у цьому дослідженні?

Чи погоджуєтесь Ви, щоб наша розмова була записана з метою забезпечення точності даних і видалена після цього?

ЕТАП 1. РОЛЬ ТАНЦЮ У РОЗВИТКУ ХОРЕОГРАФІВ.

Знайомство

Давайте розпочнемо зі знайомства.

1. Як Вас звати? Скільки Вам років? Де працюєте?
2. Що Ви робите у свій вільний час?

3. Чим танець є для Вас у житті?

Початок занять танцями

4. В якому віці Ви почали займатись танцями?

5. Це була Ваша ініціатива?

(якщо так)

5.1. Якими були причини того, що Ви захотіли займатись танцями?

5.2. Чи було бажання почати раніше? Чому саме в цьому віці почали займатися танцями?

(якщо ні)

5.1. Як Ви вважаєте, які були причини того, що *(хто?)* відвів Вас на заняття танцями?

5.2. Чому саме в цьому віці Вас вирішили відвести на заняття танцями?

5.3. А у Вас було бажання йти на ці заняття?

6. Що Вам запам'яталось найбільше на початку занять танцями?

6.1. Що сподобалось? Що не сподобалось?

Що допомогли розвинути танці

7. Як проходила адаптація до нового середовища?

7.1. Чи були труднощі? Хто допомагав у їх вирішенні?

7.2. Яким чином цей досвід допоміг легше адаптуватись у майбутньому?

8. Якщо оцінювати увесь досвід занять танцями, що саме, на Вашу думку, вони допомогли Вам розвинути?

9. Чи допомагали заняття танцями більше пізнавати себе? Що саме Ви дізналися про себе?

10. Чи була можливість у Вас виразити себе? Як саме?

11. Що можете сказати з власного досвіду про роль танцю у покращенні впевненості в собі?

12. Розкажіть про те, чи допомагали заняття танцями покращити навички спілкування? Яким чином?

13. За Вашими відчуттями, чи з'являється командний дух під час занять танцями в колективі? Як це проявляється?

14. Як щодо навичок лідерства? Чи можете сказати, що вони розвивались у Вас завдяки танцям? Яким чином?

15. Чи легше загалом Вам стало розуміти свої емоції?

15.1. А виражати їх?

16. На вашу думку, танці є тією діяльністю, яка заохочує до нових знайомств?

16.1. Як танець допомагає знайомитись із людьми?

17. Чи ставили Ви собі цілі протягом всього часу занять танцями?

17.1. Чи є цілі на майбутнє?

17.2. Чи думаєте інколи про те, що вже вдалось досягти? Якими досягненнями пишаєтесь?

ЕТАП 2. РОЛЬ ТАНЦЮ У РОЗВИТКУ ДІТЕЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.

Навчання інших

18. Що Вас стимулювало навчати інших танців? Вам подобається навчати інших?

19. Які вікові групи Ви навчаєте?

(якщо вікові групи різні) Чи є відмінності у Вашій взаємодії з різними віковими групами? Які саме?

(якщо вікова група одна) Які можуть бути особливості взаємодії з різними віковими групами?

20. Які основні причини того, що Ваші учні починали займатись танцями?

Адаптація

21. Як проходить адаптація учнів, знайомство між ними? Яка Ваша роль у цьому процесі?

22. Чи бувало на Вашому досвіді таке, що деякі учні не могли знайти спільну мову з іншими та залишались ізольованими, тобто, в них виникали проблеми у соціалізації?

(якщо так) Що Ви робили в такій ситуації?

(якщо ні) Що потрібно робити в такій ситуації?

Взаємодія

23. Як проходить взаємодія між учнями на заняттях?

23.1. А між Вами та учнями?

23.2. Як взаємодіють Ваші учні між собою поза заняттями?

23.3. Чи підтримуєте Ви зв'язок з учнями поза заняттями? Як саме?

Розвиток учнів

24. На розвиток чого звертається Ваша увага під час навчання танцями інших?

25. Чи використовуєте Ви індивідуалізований підхід до кожного учня? Як це відбувається?

26. Яким чином учень за допомогою занять має можливість самовиражатись? Чи є можливості самому придумувати танці, елементи танців?

27. Як виховується естетичний смак в учнів?

28. Ваші учні виступають на конкурсах, фестивалях? Що такий досвід розвиває?

ЗАВЕРШЕННЯ

29. Давайте підсумуємо, танець, на Вашу думку, є корисним заняттям для всебічного розвитку?

30. Як Ви вважаєте, яка роль хореографів у процесі розвитку тих, хто вчиться танців?

31. Ми говорили про Ваші перші кроки у заняттях танцями та те, як це відбувається наразі. Якщо порівнювати, то що змінилось за ці роки у підході до учнів?